

SİMİT ve PEYNİR'le "BİLİM İNSANI ÖYKÜLERİ"

Curt
Kosswig

(1903-1982)

Yazan ve Çizen:
Bilgin Ersözlü

1913 yılı ilkbaharının ortalarında Almanya'nın Berlin kentindeki bir ilkokuldayız. Ders işlenirken Curt Kosswig'in dikkati biraz dağılmışa benziyor...

Dikkati dağıldığına göre kesin ilginç bir şey görmüştür.

Bence de. Yoksa C açısını şıp diye bulup söylerdi.

Bir saniye çocuklar... Curt? Ne oldu evladım, niçin pencereden dışarı bakıyorsun?

Hoş gelsinler, sefalar getirsinler de meraktan çatlayacağım şimdi. Gelenler kim Peynirciğim? Kaç kişilermiş?

Öğretmen de dâhil sınıftaki herkes Curt Kosswig'in neden bahsettiğini merak etmiştir.

Dur bakalım, şimdi göreceğiz Simitçiğim.

Keşke haberimiz olsaydı önceden, hazırlık yapardık. Ancak böyle aniden olunca... Hayır, bayağı da kalabalıklar, ne ikram edeceğiz şimdi bunca leyleğe Peynir? Yorgun da gözüküyorlar bak. Hay aksil!

Ha ha ha! Sen endişelenme Simitçiğim. Özel bir ikramda bulunmamıza gerek yok. Göçmen kuşlar nerede dinlenip besleneceğini bilir, göç rotalarını ona göre belirler. Bu leylek sürüsü de bu kadar alçaktan uçuşuna göre bence konaklayacakları yer fazla uzak değil.

Öğretmenim, bize süt getiren Hans Amca'nın kentin birkaç kilometre dışında bir çiftliği var. Geçen sene çiftliğin yakınındaki gölün kıyısına konan binlerce leyleği rahatsız etmemek için diğer köyün yolundan dolanarak geldiğini söylemişti. O nedenle bize gelene kadar elinde yalnızca bir litre süt kalmış. Bahsettiği leylekler bunlar olsa gerek. Biz de sınıfça gidip görebilir miyiz? Bunca kuşu bir arada beslenirken gözlemlemek ilginç olabilir.

Yaşasın! Biz de gidelim.

Hımm! Biliyor musun Curt? Bu harika bir fikir! Biyoloji dersinde işlediğimiz bazı konuları pekiştirebileceğimiz müthiş bir deneyim yaşayabiliriz! Hemen okul müdürümüzle konuşup yarına bir araç ayarlamaya çalışayım. Akşam ailelerinize söyleyin; bir aksilik olmazsa sabah okul bahçesinde toplanıp hep birlikte leylekleri görmeye gidiyoruz!

Yaşasın!

Gidelim Simitçiğim. Ancak aynı burada olduğu gibi, yarın bineceğimiz araçta da aramızdaki sosyal mesafeyi korumaya dikkat etmek kaydıyla. Biliyorsun, şu virüsün neden olduğu salgın hastalıktan henüz tamamen kurtulmuş değiliz.

Geldik çocuklar.

Ertesi gün...

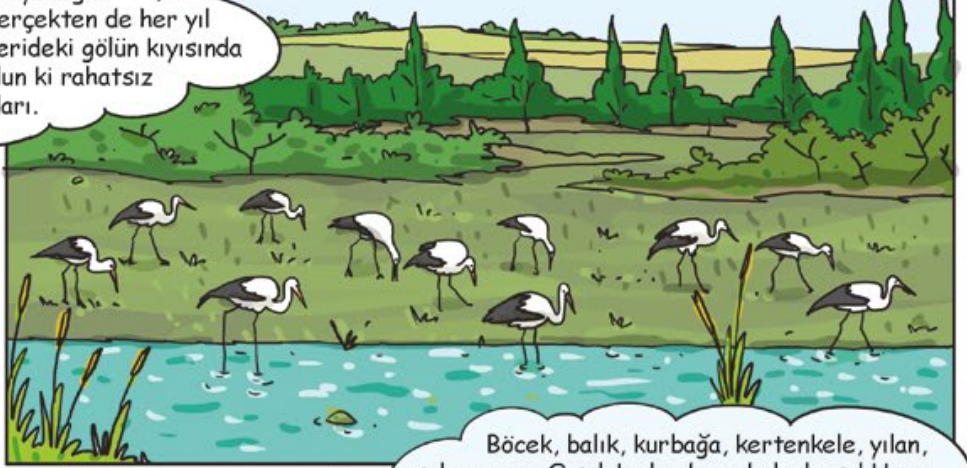
Burada inip biraz yürüyeceğiz.

Az ileride...

Öğrendiğime göre leylekler gerçekten de her yıl buraya gelip birkaç yüz metre ilerideki gölün kıyısında konaklıyormuş. Sessiz olun ki rahatsız etmeyelim onları.

İşte, oradalar! Bak Peynirciğim, otlayan bir koyun sürüsü gibiler. Gagalarıyla bir şeyler arıyorlar belli ki. Ne yer leylekler?

Böcek, balık, kurbağa, kertenkele, yılan, salyangoz... O sulak alanda ne bulurlarsa! Uzun yoldan geliyorlar, çok acıkmışlardır.

İki hafta sonra tekrar okuldayız...

Evet çocuklar. Leylek gezimizden sonra Curt arkadaşımız, okul kütüphanemizde leylekler ve göç yolları hakkında çok yararlı bir araştırma yapmış. Şimdi bize onu sunacak.

Bu konuyu araştırmamın nedeni leyleklerin nereden geldiğini merak etmemdi. Öğrendim ki göçmen kuşlar olan leylekler, her yıl Afrika'dan Avrupa'ya gidip, sonra da geri dönüyormuş. Kuşbilimciler tarafından bacaklarına takılan bir halka sayesinde yıllarca izlenmiş bir leyleğin göç rotasını şu haritada kabaca göstermeye çalıştım. Bu uzun yolculuk boyunca...

Hah! Gözlerinde bir bilim insanı ışığı görmüştüm zaten ben bu çocuğun. Aa! Bak Peynirciğim, Türkiye'nin üzerinden de geçmiş o leylek.

Ha ha ha! Evet Simitçiğim. Yalnızca o leylek değil, her yıl sayısız göçmen kuş geçiyor ülkemizden.

Yıllar geçer. Ortaokul ve liseden sonra Curt Kosswig önce Berlin Üniversitesinde doğa bilimleri ve zooloji eğitimi görür, ardından Münster Üniversitesinde genetik doktorası yapar. Evlenir, bir aile kurar, çalışkanlığı ve zekâsıyla akademi merdivenlerini hızla tırmanır. 1933 yılında genel biyoloji ve zooloji profesörü olur.

Ne var ki yolunda gitmeyen şeyler de vardır. Bir süre önce yönetimin değiştiği Almanya'da halk kaygılanmaya başlamıştır. Bu durum aynı zamanda genç bilim insanımızı da kara kara düşündürmektedir...

Gidişatın zamanla düzeleceği ümidiyle birkaç yıl sabreder. Ne var ki durum gitgide daha da kötüleşir. İkinci Dünya Savaşı'nın ayak sesleri duyulmaya başlamıştır. Yaptığı genetik ve kanser araştırmaları sayesinde çalıştığı üniversitenin en saygın bilim insanlarından biri hâline gelmiş olmasına karşın, artık böylesi çalışmaları özgürce yürütebilme olanağının da kalmadığını gördüğünde ülkeyi terk etmeye karar verir.

Başka çarem kalmadı.
Umarım ülkemde işler tekrar yoluna girer. Şimdilik hoşça kal Berlin, hoşça kal Almanya!

Hay Allah! Çoluk çocuğa da karışmıştı. Ne yapacak, nereye gidecekler şimdi? Eyvah eyvah!

Önünde pek çok seçenek vardır. O dönemde Almanya'yı terk etmek zorunda kalan pek çok başka bilim insanı gibi Curt Kosswig de kısa süre önce bir üniversite reformu gerçekleştirerek kendilerine kapılarını sonuna kadar açmış olan genç Türkiye Cumhuriyeti'ni tercih eder.

Bu ne muhteşem bir doğa, bu ne güzel bir manzara böyle! Merhaba İstanbul, merhaba Türkiye!

Aa! Türkiye'ye geldi Curt Kosswig Abi. Ortaköy'den Boğaziçi'ne bakıyor. Güzel manzaradır gerçekten.

Elbette Türkiye'de de güçlüklerle karşılaşır.

Haydiiii!
Palamuta gel, palamutaaa!
Derya kuzusu bunlar!

Ee, şeyyy..
Ben anlamıyorum Türkçe tam ancak yalnızca palamut istiyor ben lütfen, kuzu istemiyorum.

Ha ha ha! "Derya kuzusu" deyimini bilmeyince kafası karıştı Curt Kosswig'in tabii.

1937 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Zooloji Kürsüsünde işbaşı yapışının üzerinden iki yıl bile geçmeden öğrencilerinin dilinde konuşmaya, derslerini Türkçe vermeye başlar. Yaşadığı ülkenin dilini iyi öğrenmesi Anadolu'da çıkacağı araştırma gezilerinde de ona büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

Köyümüze hoş geldiniz beyim. Ne ikram edelim size? Çay, kahve, ayran?

Hoş bulduk efendim. Varsa bir tavşankanı çayınızı içerim.

Duydun mu "tavşankanı" deyişini Simitçiğim? İki yılda dilimizin inceliklerine nasıl da hâkim olmuş Curt Abi.

1938 yılında derslerinde işlediği konuları pekiştirmek amacıyla öğrencilerine bir tatlı su faunası göstermek gereği duyar. Haritayı önüne alır ve fazla uzakta olmayan Manyas Gölü'nü seçer.

Hımm...
Gerek büyüklüğü gerekse İstanbul'dan ulaşım kolaylığı itibarıyla yapmak istediğim gezi için ideal bir göl gibi görünüyor. Adı neymiş? Manyas... Önce izinleri almak, ayarlamaları yapmak gerek.

Fauna neydi Peynirciğim? Başka bir şey daha vardı ona benzeyen. O ikisini karıştırıyorum ben hep.

Birkaç gün sonra...

Çocuklar, yarın gece için Bandırma'ya giden vapurda yerimizi ayırttık. Ertesi sabaha Marmara Denizi'ni aşmış olacak, kısa bir tren yolculuğunun ardından yapacağımız 4 kilometrelik bir yürüyüşün sonunda da hedefimize ulaşacağız. Göle yürürken yöreye özgü hayvan ve bitkilere rastlamamız da mümkündür. Numune toplamak için lazım olan ekipmanlarınızı eksiksiz olarak yanınızda bulundurmanızı önemle rica ederim.

Belirli bir bölgede yaşayan hayvanların tümüne o bölgenin faunası, bitkilerin tümüneyse o bölgenin florası deniyordu Simitçiğim.

Sonunda Manyas Gölü'ne varırlar.

Bekliyordum ancak bu kadar güzel, bu kadar zengin olabileceğini tahmin etmemiştim. Flamingolar, pelikanlar, leylekler, balıkçılar, karabataklar, yabankazları, kuğular, ördekler, balabanlar, balık kartalları, sumrular, kuyrukkakanlar, ardıçlar... Tek bir bakışta bile onlarca tür, yüzlerce kuş kolonisi görüyorum. Belli ki bu göl sayısız kuşun barınağı; onları besliyor, üreyip yavrularını büyüttmeleri için güvenli bir ortam sağlıyor. Göl sözcüğü yetersiz, burası âdeta bir kuş cenneti! Ne yapıp edip insanları bilinçlendirmeli ve bu cenneti korumalıyız!

Aa! O yüzden mi Kuş Cenneti diyorlar Manyas Gölü'ne?

Evet Simitçiğim.

Manyas gezisi Curt Kosswig'in Türkiye macerasında izleyeceği yönü de belirleyen bir deneyim olur. Üniversite görevlerinden artakalan vaktinin çoğunu ülke coğrafyasının dört bir yanında geçirmeye başlar. O güne kadar kayda geçirilmemiş ya da varlıkları bilinse dahi ihmal edilmiş zoolojik zenginlikleri araştırır ve bunların geleceğe aktarılmasını sağlamak için çalışır.

Koca Anadolu. Gez gez bitmez.

Kimi zaman Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde rastladığı nesli o dönemde tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan kelaynakların koruma altına alınması için uğraşır...

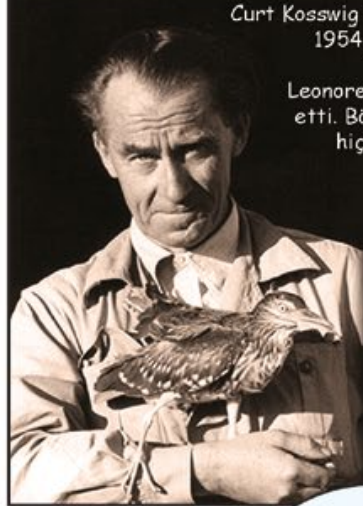
Evet Simitçiğim. On yıllar boyunca Türkiye'den bu yüzden ayrılamamış zaten Curt Kosswig. Gezdikçe keşfetmiş, keşfettikçe daha çok gezmek istemiş.

Kimi zamansa ender rastlanan bir vantuzlu balık türünü inceleyebilmek için göllerde ve ırmaklarda kepçe sallar. Kosswig ve ekip arkadaşları bu gezilerde 20'nin üzerinde canlı türünü bilim dünyasına ilk kez tanıtır.

Bravo Curt Kosswig'e. Ne çok çalışmış.

Curt Kosswig Hamburg Üniversitesinde çalışmak üzere 1954 yılında Almanya'ya döndü. Eşi ve bilimsel araştırmalarda en büyük yardımcısı olan Leonore Kosswig ise Türkiye'de çalışmaya devam etti. Böylece Curt Kosswig'in Türkiye'yle ilişkisi hiç kesilmedi. 1969 yılında emekli olduğunda tekrar Türkiye'ye yerleşti ve bilimsel çalışmalarını Erzurum'daki Atatürk Üniversitesinde sürdürdü.

Curt ve Leonore Kosswig ömürlerinin sonuna kadar ülkemizde zooloji biliminin gelişmesine katkı sundu. Yaban hayatın ve hayvanların yaşam alanlarının korunması için çalışan Kosswigler çok sevdiği İstanbul'da, Aşiyan Mezarlığında yatıyor.

Bize de Curt Kosswig'e, eşi Leonore'a ve Anadolu'da çıktıkları tüm araştırma gezilerinde onlara destek olan ekip arkadaşlarına teşekkür etmek düşüyor.